

sestä ”maanalaisessa” muodossaan olisi ollut mahdollista testata laajemmin Ihalaisen käytämää lingvististä lähestymistapaa vasten.

Kaiken kaikkiaan ei ole epäilystäkään siitä, että Ihalaisen tutkimus tarjoaa uutta tietoa 1700-luvun alun poliittisesta keskustelusta. Se ansaitsee laajan lukijakunnan huomion.

G. M. Ditchfield

Aktivismi elämänasenteena

L. J. Niinistö: Paavo Susitaival 1896–1993. Aktivismi elämänasenteena. Suomen Historiallinen seura. Bibliotheca historica 29. Helsinki–Tampere 1998. 256 s. Kuvitettu.

■ Elämäkerta, biografia on yksi kriittisen historiantutkimuksen legitimi genre. Teoksessaan ”Nykyajan historiantutkimuksen menetelmät” professori Pentti Renvall nostaa juuri elämäkertatutkimuksen yhdeksi merkittäväksi osa-alueeksi. Elämäkerta saattaa tuntua myös hedelmälliseltä tutkimusaiheelta akateemista väitöskirjatyötä ajatellen. Näennäinen helppous saattaa työn tekovaiheessa muuttua kuitenkin vuotta suuremmaksi vaikeudeksi. Miten tehdä elämäkerrasta väitöskirja ja mikä tekee elämäkerrasta väitöskirjan.

Akateeminen opettajani, poliittisen historian professori

Lauri A. Puntila joutui 1960-luvulla pohtimaan samaa ongelmaa nimenomaan poliittisen historian tieteenalan kannalta, kun hänen ”tohtorileipomossaan” maisteri Usko Voitto Jalo Setälä ehdotti väitöskirjan aiheeksi etäisen sukulaisensa Emil Nestor Setälän elämäkerta. Puntila lähti siitä, ettei E. N. Setälän kokonaiselämäkerta sellaisenaan täytä poliittisen historian vaatimuksia väitöskirjan aiheena. Hän pani tohtoranttinsa valitsemaan Setälän poliittisesta toiminnasta sellaisen alueen, jonka hän katsoi sekä Setälän oman uran että myös kansallisesti ja valtiollisesti merkittävimmäksi. Näin aikanaan näki päivänvalon U. V. J. Setälän väitöskirja ”Suomen kansallisen ortodoksisen kirkkokunnan syntyvaiheet”. Setälästä tuli Setälällä lopulta valtiotieteen tohtori ja myöhemmin dosenttikin poliittisen historian laitokselle.

Kotkalainen kansantaiteilija Veikko Lavi kertoi laulussaan totuuden, että ”jokainen ihminen on laulun arvoinen ...”. Voidaan ehkä ajatella sillanpääläisästi, että jokainen ihminen on kirjan arvoinen. Jokainen on yksilö, jokaisessa ihmisessä on ihmisyyttä, joka on luonnon kannalta tärkeää. Voidaanpa vielä ajatella, että jokainen ihminen on elämäkerran arvoinen. Mutta, milloin elämäkerrasta kannattaa tehdä väitöskirja ja minkälaisen ihmisen elämästä sellainen kannattaa tehdä?

Voidaan luonnollisesti ajatella, että kuvattava ja tutkittava kohde on *a priori* kerta kaikkiaan niin merkittävä historiallinen henkilö, että se yksistään tekee oikeutetuksi elä-

mäkertäväitöskirjan. Suomen historiastakin tällaisia henkilöitä löytyy runsaasti, Mannerheim, Paasikivi, Kekkonen, Sibelius jne. He säteilivät vaikutustaan ympäristöönsä. Renvallilaisittain voidaan ajatella myös toisenlaista ratkaisua. Etsitään vähemmän merkittävä henkilö, jonka elämän ja toiminnan kautta tarkastellaan aikakauden kehitystä. Päähenkilö itse on toki vaikuttaja, mutta hän muodostaa samalla aivan kuin ikkunan menneisyyteen, omaan aikakauteensa. Henkilön ja hänen yhteiskunnallisen, sotilaallisen tai poliittisen roolinsa, tekemisensä kautta avautuu mennyt aika-kausi tutkijalle. Tutkittava persoona on Renvallille eräänlainen ”rakennekokonaisuus”, joka pitää menneisyyden kuvaa kasassa. Tällaisia esimerkkejä ovat Arvi Korhosen ”Eerikki Antinpoika”, jonka kautta Ruotsin suurvaltapoliittikka Baltiassa 1600-luvulla avautuu, tai Eirik Hornborgin ”Karolinen Armfelt”, joka freskon tavoin avaa lukijan eteen Ruotsin suurvalta-ajan romahduksen Suomessa, Isonkyrön Napuen kentillä tai Norjan Tydalenin tutureilla.

L. J. Niinistön väitöskirjassa Paavo Susitaival 1896–1993 ei ole valittu näistä kumpaakaan tietä. Voidaan eittämättä esittää kysymys, onko ihminen Paavo Susitaipaleen elämäkerta kokonaisuudessaan väitöskirjan arvoinen? Ensimmäinen vaihtoehto voidaan sulkea heti pois: Paavo Susitaival ei ole suomalainen suurmies, ei edes merkkimies. Hän kuului – kuten kirjoittaja itsekin toteaa – ”kakkosketjuun”. Tuskin edes tähän ketjuun, johon hyvin

voisi laskea suurmiehistä seuraavat, monet pääministerit Ingmanin, Vennolan, Enckellin tai upseereista vaikkapa Heinrichsin ja Airon. Ei, Susitaival ehkä jää "kolmosketjuun".

Niinistö ei kuitenkaan ole valinnut luontevimmalta tuntuva lähestymisvaihtoehtoa, "renvallilaista mallia". Hän ei tarkastele Susitaipaleen aikakautta hänen persoonansa kautta. On myönnettävä, että käsiteltäessä 1900-luvun historiaa, piilee tässä mallissa omat vaaransa. On aivan toinen juttu käsitellä "kuninkaan miehiä ja kapinoitsijoita Vaasa-kauden Suomessa" kuin kapinoitsijoita 1900-luvun Suomessa. Se metodi, joka luo mitä oivallimmimman keinon kuvata 1500-lukua, saattaa johtaa umpikujaan tämän vuosisadan ollessa kyseessä: tutkimus saattaa paistaa yli äyräittänsä.

Tekijä torjuu lähestymismetodina myös psykohistorian toteamalla, että "ihmisen todellinen minuus on kuitenkin aina mahdotonta täydellisesti tavoittaa". Hän toteaa, että "psykologiakin hahmottaa lähinnä toistuvia ryhmäfantasioita". Niinistö onkin valinnut omien sanojensa mukaan "kultaisen keskitien", eräänlaisen minimalistisen kokonaiselämäkerran metodin. Metodisesti tutkimus on hyvin perinteinen, varsin vähän pohtiva, enemmänkin toteava.

Vaikka psykohistorian metodien täysimittaista soveltamista ei tutkimuksessa yritetäisikään, on tekijä kuitenkin tämän metodin hylkäämällä heittänyt "lapsen pesuveden mukana pois". Sielutieteelliseltä kannalta Paavo Susitaival osoittautuu nimittäin hyvin

mielenkiintoiseksi ja jopa kiehtovaksi persoonaksi. Hän on poikkeusihminen, harvinaisen värikäs ja osaltaan myös ristiriitainen persoonallisuus. Vaikka historian väittelijältä ei voidakaan vaatia psykologin tai psykiatrin ammattitaitoa, olisi Susitaivalta kannattanut ainakin yrittää tarkastella tästäkin näkökulmasta. Ilmeisesti jonkinlaista "sukurasitusta" perheessä oli. Vaikka varmuutta isän O. V. Sivénin kuolintavasta ei ole, ainakin Paavo-poika myöhemmin tulkitsi isänsä tehneen itsemurhan. Nuoremman veljen Bobin itsemurha on Suomen poliittisen historian kuuluisimpia.

Monetkin Susitaipaleen uran myöhemmät tapahtumat viittaavat tasapainottomuuteen. Mainitsen vain maanisen vapaamuurarivihan, niin sanotun Tattarinsuon jutun ja vapaaehtoisien "hullun paperien" hankkimisen toisen maailmansodan jälkeen. Susitaipaleen psykologisen erikoislaadun tarkempi tarkastelu olisi ehkä selittänyt syvemmin hänen poliittista toimintaansa.

Susitaival vihasi "patkuleita" ja "poliittisia lehmänkauppoja" ja kuitenkin Niinistö luonnehtii häntä tutkittavan omin sanoin *jesuiittamaiseksi*. Loppupäätelmässään Niinistö väittää, että "Susitaival oli voimakas, itsensä täysin likoon laittava persoonallisuus, aikansa radikaali, joka – kuten yleensä muutkin *voimakkaat persoonallisuudet* (kursiv. M. T.) – tuskin jätti ketään kylmäksi". Tutkimus ei kuitenkaan oikein vakuuta lukijaa tästä. Susitaipaleen uraan liittyy tähän nähdessä harvinaisen paljon epärointiä ja vetäytymistä. Näin

voidaan jopa sanoa jääkäriksi menemättömyydestä, heimosoturiurasta nuoremman veljen jalanjäljissä ja jopa Mäntsälän kapinasta, johon Susitaival näyttää enemmänkin ajautuneen ulkoisen näyttämisen pakosta. En ole voinut välttyä ajatukselta, että Susitaival oli paremminkin näyttelijä, herkäväireinen ja -hermoinen haavoittuvainen taiteilija. Puheiden ronski uho ja sarkastinen iva oli tarkoitettu paljolti peittämään tuota herkkyyttä. Toiminnan hetkellä mies kuitenkin usein epäro. Tässä tekee ainoan poikkeuksen talvisodan aikainen toiminta Suomussalmella ryhmä Suden komentajana, jota onkin pidettävä Susitaipaleen uran huippukohdaksi. Susitaival on sielulliselta rakenteeltaan niin erikoinen, ettei hän oikein sovi oikeistoradikalismien tai aktivismin tyyppiesimerkiksi. Hänessä on liian paljon poikkeavaa.

"Minimalistisesta" metodista johtuen ei Susitaipaleen lähes sata vuotta kestänyt oma aika-kausi avaudu lukijan eteen. Näin välttyään nykyään jo melkein tavanomaiseksi tulleelta "megaväitöskirjalta". Niinistön esitystapa on hyvin taloudellinen, tyyli ehkä hieman väritönkin ajatellen värikästä tutkimuskohdetta. Tyylivalintansa ansiosta tekijä toisaalta välttyy ylilyönneiltä ja siltä vaaralta, että "Susitaival veisi mukanaan". Tässä suhteessa lukijan aluksi tuntema tyytymättömyys muuttuu kirjan lopulla hienoiseksi tyytyväisyydeksi. Tutkimus kantaa loppuun saakka. Tutkimuksensa alussaakaan Niinistö ei esitä sellaisia suuria tavoitteita, joita hän joutuisi kirjansa lopussa vetämään

takaisin.

Pitkin matkaa Niinistö kykenee esittämään monia mielenkiintoisia yksityiskohtia tai vaiheita kuvattavan henkilön elämässä. Pienin, mutta vakuuttavin vedoin hän luonnostelee lukijan eteen tulevan aktivistin perhetaustan ja samalla aatteellisen perustan. Pelkkä kuriositeetti ei ole kertomus suomalaisen partioliikkeen alkuvaiheista, johon Sivénien veljekset merkittävästi liittyvät. Nykylukijalle myös aktivisti-vuosien toiminnan selvittäminen tuo uuden näkökulman.

Pidän Niinistön selvitystä niin sanotuista ”kahvilakursseista”, joita muuten myös määrätystä syystä ”kolpakkokursseiksi” kutsuttiin ansiokkaana. Tässä tekijä tuo uutta selventävää tietoa ylimmän sotilaskoulutuksen historiaan. Talvisodan aika ja saavutukset ovat Susitaipaleen uran ja koko elämän huippukohta. Tässä voidaan sanoa hänen kohonneen ”sankarien joukkoon”, siihen joukkoon jota hän mm. Termopylain taistelutapahtumissa suunnattomasti ihaili. Traagista oli, että hänen saavutuksensa jäivät aikanaan Siilasvuon taakse. 1970-luvulla ilmestynyt merkittävä sotahistoriallinen tutkimus ”Ryhmä Susi Talvisodassa” saavuttamastaan menestyksestä huolimatta tuskin lääkitisi kaikkia haavoja. Niinistön selvitys sekä talvi- että jatkosodan taisteluita on erinomaista tekstiä ja edustaa meillä harvinaista arvioivaa, kriittistä sotahistorian tutkimusta. Tuntuu kuin Susitaipaleen menestys olisi siivittänyt tutkijaakin antamaan parhaansa juuri näissä luvuissa.

Edellä olen esittänyt huo-

mautuksia L. J. Niinistön tutkimuksessa esiintyvistä puutteista, jotka käsitykseni mukaan liittyvät nimenomaan käytettyyn metodiin. Tekijä olisi voinut rohkeammin ja ennakkoluulottomammin käyttää muitakin lähestymisvaihtoehtoja. Loppuvaikutelmaksi jää myös, ettei tekijä ole rohennut irtautua lähdeaineistosta tekemään tutkijalle toki legitimiä sallittua analyysia. Tutkimus olisi siten kaivannut pohdiskelevampaa otetta.

Paavo Susitaival, aktivisti, sotasankari ja suuri isänmaanystävä on elämäkertansa ansainnut. Tutkimuksen tekijäkin, on väitöskirjansa ansainnut. Hieman vaatimattomasta ja kunnianhimmottomasta alkuteosteesta huolimatta tutkimuksen tuloksena kasvaa lukijan eteen kokovartalokuva Paavo Susitaipaleesta. Tutkimus perustuu vankkaan ja varsin laajaan alkuperäislähdeaineistoon, jonka käyttö ei anna huomauttamiselle sijaa. Tekijä osoittaa tutkimuksellaan hallitsevansa tieteellisen historian-tutkimuksen perusmetodeihin kuuluvan ulkoisen ja sisäisen lähdekritiikin käytön, eikä ajoittain varsin laajasta haastattelumateriaalin käytönkään takia sorru yksipuolisuuteen. Kuva Paavo Susitaipaleesta on uskottava, vaikka hieman vähäverinen.

Martti Turtola

Kolme näkökulmaa lähihistoriaan

Max Jakobson: Väkivallan vuodet. 20 vuosisadan tilinpäätös I. Otava 1999. 424 s. Kuvitettu.

Keijo Korhonen: Sattumakorpraali. Korhonen Kekkonen komennossa. Otava 1999. 381 s. Kuvitettu.

Lasse Lehtinen: Entisen presidentin tekijä. Päiväkirja. WSOY 2000. 337 s.

■ Ministeri *Max Jakobson* lieene historian tutkijoiden silmissä hieman outo lintu: valtiotieteen ylioppilas, jonka 31-vuotiaana julkaisema Diplomaattien talvisota on edelleen kestävä analyysi keskeisistä tapahtumista. Sen jälkeen hän on julkaissut monta teosta, joita on vaikea luokitella. Osin ne ovat muistelmia, osin tutkimuksia, osin kannanottoja ajan ilmiöihin. Kaikkiaan kirjat sekä Jakobsonin lehtiartikkelit, puheet ja muut esiintymiset ovat muovanneet suomalaista historiakäsitystä enemmän kuin pitkä rivi väitöskirjoja.

Toisin kuin vaikkapa Paavo Haavikko Jakobson ei haasta akateemisia tutkijoita kilpailuun totuudesta, vaan nojautuu paljossa heihin. Jakobsonin lukeneisuus häikäisee – samoin hänen lukunopeutensa, jota saatoin seurata avustaesani häntä Uuden Suomen arkistossa hänen tilinpäätöksensä toista osaa varten.

Tehokkuuden juuretkin tunnen, sillä olin Jakobsonin